

HALUATTEKO TIETÄÄ PROFESSIOISTA?

Eliot Freidson, *Professionalism Reborn. Theory, Prophecy and Policy.* (238 s.) University of Chicago Press, 1994.

Kalifornian yliopiston professori Eliot Freidson on sosiologisen professiotutkimuksen grand old man. Tutkimusalan huipulle hänet nosti 1970-luvun taitteen teoksensa, kuten pian klassikon aseman saavuttanut »Professional Dominance». Freidson laski tuolloin Terence Johnsonin ja muiden kanssa perustuksia uudelle professiotutkimuksen kriittiselle suuntaukselle. Sen jälkeen hän on osallistunut aktiivisesti professioista käytävään keskusteluun, kuten vuonna 1986 julkaistulla »Professional Powers» -kirjallaan. Olen valmis liittämään Freidsonin uuden teoksen tutkimusalueen merkittävien teosten ryhmään.

Freidson jatkaa tuttua otettaan. Hän on kiinnostunut siitä mitä nämä ammattikunnat sosiologisesti katsoen ovat, mikä on niiden erityisluonne ammattien kirjossa ja mihin suuntaan ne ovat kulkeutumassa. Viimeisin kirja on kuitenkin tiettyssä suhteessa erityisasemassa. Se on johtopäätösteos kirjoittajan omasta tutkimustyöstä sekä muiden tutkimuksista kautta professiotutkimuksen pitkän perinteen Spenceristä ja Durkheimista nykypäivään. Nyt Eliot Freidson haluaa sanoa kantansa professioiden ongelmaan kokonaisvaltaisesti. Tällä kertaa hän käyttää hyväkseen myös sitä 1970-luvun taitetta edeltänyttä laajaa funktionalistista tutkimusperintöä, joka pari vuosikymmentä sitten heitettiin syrjään pelkkänä ideologiana. Sotien jälkeisen kauden kaltaista funktionalistia se ei kirjoittajasta toki tee.

Teoksen tarkasteluote virittyi tekijän tyytymättömyydestä tutkimusalueensa keskustelun tasoon. Kautta kirjansa Freidson ironisoi professioista kirjoittamisen tavanomaista perussyntiä: puhua asioista epämääräisesti. Käsitteellä on tarkoitettu mitä milloinkin; joskus sillä on viitattu verraten laajaan koulutusammattien kirjoon, toisinaan taas palvelusektorin kapeaan korkeasti koulutettujen ammattirypäleeseen. Kun ei ole vaivauduttu eksplikoimaan käsitteen käytön spesifiä

merkitystä sen enempeä kuin ottamaan selville muidenkaan antamia merkityksiä, on tuloksena ollut paljon sekasopppaa ja julistusta, jonka vaikutus on ollut vähintään hämmäntävä. Freidsonin arvioon ei ole vaikeaa yhtyä.

Tutkimusalueen pitkän historian näkökulmasta yllättävän kova on tekijän teesi, että tutkimusalueelta on puuttunut pätevä teoreettinen perusta. Joka tapauksessa, tehtäväksi ei oteta sen vähempää kuin pitävien perustusten luominen.

Freidsonin teos on ensinnäkin pyrkimystä profession, professionalisaation ja professionalismin käsitteelliseen selvennykseen. Pyrkimyksenä on sellaisten määrittelyjen ja erottelujen löytäminen, joiden perustalta ilmiötä nimeltä professio voitaisiin tarkastella kriittisen pitävästi. Ja jotta tekijää itseään ei voitaisi syyttää arvostelemistaan laiminlyönneistä, lukujen tarkastelu aloitetaan kulloisestakin teemasta esitettyjen keskeisempien käsitysten esittelyllä ja niiden lähtökohtien eksplikoinnilla. Tämän purkamisen jälkeen rakennetaan vaihe vaiheelta oma teoreettinen näkemys kulloisestakin kysymyksestä. Sen jälkeen, osassa kaksi, lasketaan professionalismin teorian peruskivet. Tutkittuaan joukon lähtökohtia Freidson sanoo kantanaan, että professioteorian on pohjaututtava työn geneeriseen teoriaan. Hän sanoo, että tointa, ammattia ja toimipaikkaa (occupation) koskevan teorian tulee olla itsenäinen teoria-alue. Se ei ole johdettavissa esimerkiksi kerrostuma- ja luokkateoriasta eikä myöskään organisaatioteoriasta. Vain erityisen tehokkaasti järjestäytyneen ammatillisen ryhmän on mahdollista saavuttaa professioille tyypillinen autonominen asema.

Vasta kun on huolellisesti selvitetty mitä professio ja professionalisaatio ovat, voidaan tutkia johdannaiskysymyksiä kuten esimerkiksi sitä, miltä näyttää professioiden tulevaisuus. Tämän pohdiskelu on kirjan toinen keskeinen tarkoitus.

Tekijän mielestä ilmiö nimeltä professio on liian moniulotteinen, jotta sitä voitaisiin tarkastella vain yhtenä möhkäläänä. Tulevaisuuskuva riippuu olennaisesti sekä profession määritelmästä että kulloinkin tarkastelun kohteena olevista professioiden osaelementeistä. Niinpä, jos professiot samaistetaan korkeasteiseen koulutukseen perustuvaan kompleksiseen taitoon, jatkuva kasvu näyttää ilmeiseltä. Jos

professio ymmärretään klassisella tavalla itsensä työllistäväksi itsenäiseksi toimipaikaksi (self-employed occupation) ennuste viittaa väheneemiseen. Jos taas professio määritetään ammatilliseksi monopoliksi työnojoissa, suurta muutosta puoleen tai toiseen ei kirjoittajan mukaan ole näköpiirissä.

Freidson erottaa kolme dimensioita yksityiskohtaiseen erittelyyn: eksperttiyden, kredentialismin ja ammattikuntien autonomia-aseman. Deprofessionaalistumis- ja proletaaristumisargumenttien tarkastelun perustalta tekijä päätyy toisin kuin eräät muut tunnetut teoreetikot, tulokseen, että näköpiirissä ei ole mitään professioiden kuolemaa. Freidson on sitä mieltä, ettei ole tapahtumassa väitettyä professioiden proletaaristumista tai yleistä pakkoluovutusta byrokratioille. Ja vaikka kansalaisten koulutustaso läntisissä yhteiskunnissa kaiken aikaa kasvaakin ja siten myös asiakkaiden kyky arvioida ammatinharjoittajien toimintaa, niin samanaikaisesti tapahtuu erikoistumista ja tieteen kehitystä, niin että maallikot eivät voi kuroa umpeen professionaalien asiantuntemusta.

Kolmas *Professionalism Reborn* -teoksen keskeinen pyrkimys on professio-ammattien merkityksen analyysiin nyky-yhteiskunnassa. Ovatko professiot erityisine tunnusmerkkeineen perusteltavissa, ovatko ne tarpeellisia? Freidson ottaa nyt selkeän pesäeron niihin 1970-luvun tuomioihin, jotka näkivät näissä ammattikunnissa vain kielteisiä piirteitä. Hän päätyy näkemään niin eksperttiyden, kredentialismin kuin ammatinharjoittajien työautonomiankin tarpeelliseksi – mikäli haluamme turvata erikoistuneiden palvelujen tason. Mutta professioihin kytkeytyy myös ongelmallisia puolia, joista tekijä on hyvin tietoinen. Myös niitä tulee tarkastella eriytyneesti ja kehitellä pulmia vähentäviä sääntelymekanismeja. Useita sellaisia kirjoittaja tarjoaa itsekin.

Freidson hallitsee tyhjentävästi erityisalueellaan tehdyn teoreettisen työn ja tuntee epäilemättä varsin paljon myös alan empiiristä tutkimusta. Kysymään jää kuitenkin, oliko tähytyspaikkaa siirrettävä myös professioiden ulkopuolelle, yhteiskuntaan ja yhteiskuntateoriaan. Olisi kiinnostava kuulla tekijän kanta esimerkiksi Beckin ja kumppaneiden myöhäismodernin yhteiskunnan vahvistuvaa refleksiivisyyttä koskevista pohdiskeluista

sekä professioista tässä yhteydessä.

Freidsonin uusinta teosta voi suositella monille. Professionien sosiologiaan vasta perehtyvälle se tarjoaa erinomaisen selkeän johdatuk-

sen alueen keskeiseen käsitteistöön. Samasta syystä kirja sopii mainiosti kurssikirjaksi. Alan tutkijalle teos tarjoaa hyvin perustelluja argumentteja professionien nykytilanteesta ja merkityksestä. Ja yleis-

sesti kirja kelpaa esimerkiksi siitä, miten tieteellistä keskustelua pitäisi käydä.

Esa Kontinen